

Literatūros terminų žodynas

- Adresantas** – siuntėjas.
 - Adresatas** – asmuo, kuriam kas adresuojama, gavėjas.
 - Aforizmas** – trumpas įtaigus posakis, kuriuo vienu ar keliais teziškais sakiniais netikėtai ir taikliai išreiškiama konkreti mintis, pateikiama originali idėja ar nuomonė. Galį būti išplėstas iki kelių sakinių. Būdingas subjektyvumas skiria jį nuo giminingų mažųjų formų – patarlės, sentencijos, maksimos.
 - Akrostichas** – iš eiliuoto kūrinio eilučių pirmųjų raidžių sudarytas prasminis žodis ar žodžių junginys; kartais šiuo terminu pavadinamas pats akrostichą turintis kūrinys. Akrostichas žinomas nuo Antikos. Renesanso laikais paplito Europos literatūrose. Seniausias lietuviškas akrostichas yra Martyno Mažvydo *Katekizmo* (1547) pratarmėje, kurios 3-19 eilučių pradžios slepia autoriaus vardą ir pavardę.
 - Alegorija** – abstrakčios sąvokos reiškimas konkrečiu vaizdu, netiesioginės reikšmės pasakojimas. Alegorija dažna pasakėčiose ir pasakose, kuriose suktumas alegoriškai vaizduojamas lapės paveikslu, godumas – vilko, klasingumas – gyvatės pavidalu ir t. t.
 - Aliteracija** – ryškus tų pačių priebalsių pasikartojimas:
*Šnarasi, šnekasi, vėjo pajudinti,
Skleisdami gaudesj alpstantį, liūdintį,
Supasi, supasi lapai nubudinti.* (B. Sruoga)
- Supasi, supasi lapai nubudinti,*
- Aliuzija** – užuomina, nuoroda į kitą literatūros kūrinių, kultūrinį kontekstą, konkretų asmenį ar įvykį.
 - Alogizmas** – nelogiškumas, logikos reikalavimų nepaisymas.
 - Anachronizmas** – klaidingas arba sąlygiškas vienos epochos įvykių, bruožų pritaikymas kalbant apie kitą.
 - Anafora** – stiliaus figūra, pagrįsta žodžio ar frazės kartojimu mažiausiai du kartus pagrečiui einančių sakinių, pastraipų, eiliuoto teksto eilučių ar strofų pradžioje.
*Vėjas linguoja topolį juodą –
Vėjas pravirkdė plieno vilnis.
Mano svajonė, mano paguoda –
Jūra tamsioji, jūra – naktis.* (S. Nėris)
- Antika** – graikų bei romėnų senovė, jų kultūra, literatūra.
 - Anonimas** – nepasirašyto laiško ar veikalo autorius, nežinomo autoriaus laiškas ar veikalas.
 - Anotacija** – trumpas knygos ar straipsnio apibūdinimas.
 - Antitezė** – tam tikra paralelizmo atmaina; priešingų minčių ar vaizdų sugretinimas: *Darbas – ne vargas, tinginystė – ne laimė.*
 - Antologija** – įvairių autorių rinktinių kūrinių ar jų ištraukų rinkinys.
 - Antonimai** – priešingos reikšmės žodžiai.
 - Antonozacija** – tikrinio vardo vartojimas vietoj bendrinio arba atvirkščiai: *Kiek daug enšteinų ir galilėjų šešiolikmečiais žemėje miega* (Just. Marcinkevičius).
 - Apybraiža** – epinis kūrinys, kurio veiksmas glaustas, o pradžia ir pabaiga labai išryškinta.
 - Apsaka** – pasakojamasis grožinės literatūros žanras, tarpinis tarp romano ir apsakymo. Joje veikėjo (dažniausiai vieno) likimas atskleidžiamas keliais epizodais, tik vaizduojamas ilgesnis laiko tarpas nei apsakyme.
 - Aprašymas** – pasakojimo forma – asmenų, daiktų, gamtos, interjero arba aplinkos vaizdavimas. Aprašymo, kaip meninės vaizdavimo priemonės, reikšmė priklauso nuo kūrinio žanro, epochos, autoriaus tikslų, tačiau labiausiai jis buvo išplėtotas realistinėje prozoje (apysakoje, romane), reikalavusioje iš autoriaus tiksliai atskleisti tiek herojaus charakterį, tiek socialinę aplinką, kurioje jis gyvena.
 - Apsakymas** – mažoji epinė forma, glausto pasakojimo laiko ir nedidelės erdvės kūrinys, telkiantis dėmesį į vieną įvykį su nedaugeliu veikėju, tačiau sukuriantis gyvenimo visumos ir apibendrinimo įspūdį.
 - Archaizacija** – archaizmų vartojimas kalboje, literatūros kūrinyje, siekiant sudaryti istorinio laikotarpio įspūdį, kalbėti pakiliu stiliumi, charakterizuoti personažą, sukurti komišką efektą.
 - Archaizmas** – pasenęs, nebevertojamas žodis, forma, posakis: „Tik pabalnoki savo ristąjį žirgelį žalio šilko balneliu ir kamanoki juodbėrėlį grynuoju aukseliu, žaboki žirgelį sidabriniais žąslais, pakaustyk sidabro pasagėlėmis, tai tada joki tolimon šalelėn, į marias mėlynašias, Prūsų žemelėn; ten rasi didį *alkę*, o tame *alke* tai seną senužėlį, po ažuolu plačialapiu besėdintį, kaitrią ugnį bekūrenantį...“ (V. Krėvė) *Alkas* – medžiais apaugęs kalnelis.
 - Argumentas** – įrodomąją tezę pagrindžiantis teiginys.
 - Asindetonas** – sakinio dalių arba sakinių jungimas be jungtukų bei kitų gramatinių jungimo priemonių:
*Kur tik žiūri, vis gražu: žalia, liekna, gryna!
Kur tik uostai, vis miela: giria nosį trina!
Kur tik klausai, vis linksma: šlama, užia, siaudžia!
Ką tik jauti, vis ramu: širdį glosto, griaudžia!* (A. Baranauskas)
- Asmenvardžiai (antroponimai)** – tai žmonių vardai, pavardės, slapyvardžiai.
 - Asociacija** – sąryšis tarp atskirų sąmonės vaizdinių. Kiekvienas pažįstamas daiktas, vieta mums kelia prisiminimus, o paskui kyla su tais prisiminimais susijusios emocijos, kurios vėl savo ruožtu prikelia kitus prisiminimus. Taip formuojasi asociacijų grandinė.
 - Asonansas** – balsių sąskambis, vienodų ar panašių balsių kartojimas gretimuose žodžiuose, stiprinantis kalbos raiškumą, muzikalumą: *Ant ru-de-nio lau-ky juo-du / aš ne-tu-riu / bal-tų žir-gų...* (M. Martinaitis). Čia vyrauja gūdus raudos motyvas „ū-ū-ū“.
 - Atomazga** – kūrinio baigiamoji dalis, kai viskas paaiškėja, išsprendžiama.
 - Atsiminimai (memuarai)** – viena pasakojamosios literatūros rūšių: kūrinys, parašytas užrašų forma apie prisimenamus įvykius, kurių dalyvis arba liudininkas buvo autorius.
 - Autobiografija** – memuarinis pasakojimas apie save, organizuotas chronologine seka arba problemineis koncentrais.
 - Autografas** – kieno nors parašas, įrašas, autoriaus rankraštis.
 - Autoironija** – pasišaipymas iš savęs.
 - Maskvos** (Rusijos sostinės vardas čia reiškia tos šalies vyriausybę) *elgesys čia aiškiai prieštarauja nesikišimo principams.*
 - Autorio kalba** – žodžiai, kuriais patsai autorius apibūdina savo herojus, vertina jų poelgius, aprašo įvykius, aplinkybes, peizažą.
 - Autorius** – savarankiškai ką sukūręs ar suprojektavęs asmuo.
 - Avangardizmas** – menas, kuriam būdinga tradicijų, ypač realizmo principų neigimas.
 - Baigiamasis žodis** – literatūros kūrinio papildymas, kuriame autorius išreiškia savo samprotavimus apie tą kūrinių.

39. **Baladė** – lyrinis-epinis istorinio ar legendinio turinio kūrinys, atskleidžiantis pasaulio paslaptį ir tragišką žmogaus lemtį. Lietuvių literatūroje plačiai žinomos Maironio baladės „Juratė ir Kastytis“, „Čičinskas“ ir kt.
40. **Baltosios eilės (verlibras)** – nerimuotos eilės. Eilutės pabaiga yra garsiškai nežymėta (t. y. „balta“). Pimiausia baltosios eilės būdingos epiniams ir draminiams kūriniams. H. Radausko eil. „Madona su muse“.
41. **Barokas** – literatūros kultūros ir meno istorijos epocha, prasidėjusi XVI a. vid. Italijoje bei Ispanijoje ir iš ten iki XVIII a. 4-ojo deš. plitusi po visą Europą. Terminas atsirado XVIII a. tam, kas netaisyklinga, keista, įmantru, neįprasta, nusakyti.
42. **Beletristika** – bendras grožinių kūrinių (romano, apsakos, apsakymo, novelės, meninės apybraižos) pavadinimas.
43. **Biblija** – Šventasis Raštas; įvairių autorių knygų rink.: 27 Naujojo Testamento ir Senojo Testamento 46 (katalikų leidimu) ar 39 (protestantų ar judėjų leidimu) knygos.
44. **Bibliografija** – knygų ir spaudinių registravimo, aprašymo ir sisteminio teorija ir praktika; knygų ir kitų spaudinių ar straipsnių sąrašas arba katalogas.
45. **Biografija** – nuoseklus žmogaus gyvenimo atpasakojimas, pradedant jo gimimu, aprašymo, pasakojimo ir t. t. forma. Seniausias rašytinio pasakojimo žanras, atsirado Antikoje (Plutarcho *Paralelinės biografijos*), paplito viduramžiais šventųjų gyvenimo aprašymais, įsitvirtino Renesanso epochoje enciklopediniuose žodynuose.
46. **Cezūra** – pauzė eilėraščio eilutės viduryje:
Graži tu, mano || brangi tėvyne,
Šalis, kur miega || kapuos didvyriai:
Graži tu savo || dangaus mėlyne!
Brangi: tiek vargo || kančių patyrei. (Maironis)
47. **Charakteris** – tai individualybė, veikėjas, išsiskiriantis iš kitų personažų ryškiais, nepakartojamais būdo bruožais. Charakteris kūrinyje tarsi gyvena savarankišką meninį gyvenimą. Charakteriui svarbu ne tik tai, ką veikėjas daro, mąsto, kalba, – svarbu, kaip jis daro, kaip kalba, mąsto.
48. **Charakteristika** – kurio nors reiškinių, žmogaus, daikto skiriamųjų ypatybių apibūdinimas; visa kūrinyje esanti informacija apie veikėją.
49. **Choras** – kolektyvinis veikėjas, senovės graikų tragedijoje – grupė aktorių, kurie kartu deklamuoja tragedijos eiles, dainuoja ir šoka.
50. **Chrestomatija** – geriausių rašytojų kūrinių ištraukų arba literatūrinių ar mokslinių veikalų pavyzdžių rinkinys, skirtas mokymosi tikslams.
51. **Ciklas** – keli grožiniai kūriniai, kuriuos jungia arba tie patys veikėjai, arba istorinė epocha (pasakojamuosiuose kūriniuose), arba ta pati mintis ir tie patys pergyvenimai (lyriniuose kūriniuose).
52. **Citata** – tiksli vieno teksto ištrauka kitame tekste.
53. **Daina** – rašytinės lyrikos žanras, kurio charakteringos žymės – melodinga intonacija, refrenai (t.y. priedainiai), atsikartojantys kupletai, kreipinių – atsakymų paralelizmas. Skiriamos liaudies ir autorinės (poetų ir kompozitorių sukurtos) dainos.
54. **Dedikacija** – neilgas užrašas knygos pradžioje, kuriuo pagerbiamas autoriui brangus asmuo, jo atminimas, reiškiamas pagarba ar bičiulystė; literatūroje dedikacijomis pavadinami poezijos kūriniai, skirti istorijos ar kultūros reiškiniams, įžymiems žmonėms prisiminti bei pagerbti.
55. **Deminutyvai** – mažybiniai, maloniniai žodžiai. Jie suteikia kūriniui švelnų, malonų koloritą.
56. **Detektyvinė literatūra** – seklių darbą vaizduojanti literatūra.
57. **Dialektizmas (tarmybė)** – vietinės tarmės žodis, posakis; tarmybė.
58. **Dialogas** – kalbinės personažų komunikacijos forma literatūros kūrinyje; dramoje – pagrindinė ir svarbiausia gyvenimiškos kalbos meninė raiška, atliekanti informacinę, charakterizuojančią ir dramatiškąją (veiksmo plėtotės) funkcijas; literatūros žanras; eiliuotas ar prozos kūrinys, parašytas dviejų subjektų pokalbio forma.
59. **Didaktinė literatūra** – įvairių rūšių ir žanrų kūriniai, kuriuose meninės raiškos priemonėmis siekiama auklėjamųjų ir šviečiamųjų tikslų (pamokomojo, moralizuojančio turinio kūrinys).
60. **Dienoraštis** – datuoti užrašai, fiksuojantys dienos įvykius, pastebėjimus, išgyvenimus; pasakojimo forma ir pasakojimo žanras. Dienoraštis rašomas sau. Tuoj jis skiriasi nuo kitų literatūros žanrų. Vaizdai čia siejami asociacijų pagrindu. Tai labai intymus kalbėjimas. Dienoraščiui patikimos didžiausios paslaptys. Rašytojai kartais kūriniui pasirenka dienoraščio formą, jei nori parodyti personažą tokį, koks jis pats su savimi, be kaukės.
61. **Dinamizmas** – judrumas, kintamumas, veiksmingumas.
62. **Drama** – literatūros kūrinys, parašytas dialogo ir monologo forma, suskirstytas vaidmenimis, skirtas scenai. Drama – žmonių konfliktų, nesutarimų vaizdavimas.
63. **Dramaturgas** – kūrinio, parašyto dramine forma, autorius.
64. **Dramaturgija** – dramine forma parašyti rašytojo kūriniai.
65. **Egzistencializmas** – filosofijos kryptis, skelbianti, kad asmuo gali laisvai rinktis, todėl ir atsakingas už savo veiksmus.
66. **Eilėdara** – eiliuotos kalbos garsinė sandara – ji pasako, kaip skamba eilėraštis; paaiškina, kuo skiriasi eilėraščio ir prozos kūrinio skambėjimas, kas bendra ir skirtinga atskirų eilėraščių intonacijoje.
67. **Eilėraštis** – labiausiai neapibrėžtas, universaliausias lyrikos žanras, dominuojantis nuo romantizmo laikų.
68. **Eilutės** – tokie kalbos vienetai, kurių kaita pirmiausia išryškina ritmo metriškumą. Eilutė yra pagrindinis eiliuotos kalbos metroritminis vienetas, ji pasižymi intonaciniu vieningumu. Dėl to ji ir grafiškai fiksuojama kaip savarankiška kalbos atkarpa:
- Tekėjo mėnuo. Iš kalnų*
Žiedai kvėpėjo jazminų... (Maironis)
69. **Ekskursas** – nukrypimas nuo pagrindinės temos ar objekto; pagrindinės temos papildymas šalutiniais dalykais.
70. **Ekspozicija** – kūrinio pradmė – veiksmo aplinkybių, konflikto jėgų parodymas.
71. **Ekspresija** – kalbos, reiškinio, kūrinio išraiškumas.
72. **Ekspressionizmas** – meno srovė, kilusi I pasaulinio karo išvakarėse vokiečių dailėje ir literatūroje kaip nevilties ir protesto išraiška. Sutelkė dėmesį į vidinę žmogaus įtampą, kuri sprogdina išorinio determinizmo logiką, rišlų pasakojimą, sakinio punktuaciją. Katastrofiškoje pasaulio griūtyje išyra vizualus daikto ir žmogaus vientisumas, todėl mene, ekspresionistų supratimu, turi įsigalėti intensyvaus ritmo valdomos kintančių linijų, geometrizuotų vaizdų, disonansiškų samplaikų, brutalaus suprastinimo ir rėkiančio plakatiškumo kompozicijos, reiškiančios maištaujančio kūrėjo antiklonizmą.
73. **Ekspromtas** – be pasirengimo sakoma kalba, kuriama ar atliekama kūrinyje.
74. **Ekstazė** – didžiausio emocinio pakilumo, susižavėjimo būseną, kuriai būdinga sumažėjusi savikontrolė.
75. **Elegija** – rimto turinio, susimąstymą reiškiantis kūrinys, kuriame kalbama liūdnai prisiminimo ar skundo tonais; kilusi iš laidotuvių raudų.

76. **Elipsė** – stilistiškai motyvuotas numanomų sakinio dalių praleidimas:
Katinas į namus – pelės į kampus. (flk.)
Gerą žodį girdi vienas žmogus, o piktą – šimtai. (flk.)
77. **Epas** – bendras pasakojamosios literatūros pavadinimas. Pagrindinė literatūros rūšis greta lyrikos ir dramos. Šiuolaikinė literatūrologija skiria eiliuotą epiką (didžiosios poemos) ir prozinę epiką (romanas, apysaka, novelė).
78. **Epigrafas** – žinomo literatūros veikalų, liaudies dainos ar pasakos citata, įrašyta kūrinio ar jo dalies pradžioje, naudojama kaip atramos taškas vaizdų plėtotei, pasakojimo toną ženklintis kamertonas, pagrindinę idėją reziumuojanti išvada.
79. **Epifora** – paskutinių sakinių, eilutės posmo žodžių ar junginių kartojimas:
Kur gėlynai žydi – ten ir aš.
Kur drugeliai žaidžia – ten ir aš. (S. Nėris)
80. **Epilogas** – baigiamoji kūrinio dalis po atomazgos.
81. **Epistolinė literatūra** – laiškų literatūra.
82. **Epitafija** – epigramos atmaina, glaustas, dažnai eiliuotas įrašas antkapyje; mirusiam asmeniui ar pražuvusiam dalykui skirtas paprastai eiliuotas lyrinis filosofinis, aforistinis kūrinys.
83. **Epitetas** – asmenį, daiktą, veiksmą, ypatybę meniškai apibūdinantis žodis (būdvardis,rieveksmis):
*Prie jos kojų **slidžiai*** *Sudejavo **gūdžiai***
*Prisiglaudus **staiga*** ***Kruvinoji** banga.* (S. Nėris)
84. **Epizodas** – siužeto įvykis, turintis savarankišką reikšmę.
85. **Epopėja** – didelis daugiaplanis romanas ar romanų ciklas, kuriame reikšmingų istorinių įvykių fone tikroviškai vaizduojamas visuomenės gyvenimas. Vaižganto „Pragiedruliai“.
86. **Erdvė** – viena pagrindinių materijos būties formų, kuriai būdingi tįsumas, struktūra, elementų sambūvis ir sąveika. Literatūros mokslo kategorija, perimta iš filosofijos, taikoma pasakojimo meno struktūroms; epikas siekia sukurti iš žodžių įsivaizduojamus erdvinius tūrius, sudaryti tolio ir artumos, aukščio ir gylio iliuzijas. Ji gali būti tikroviška ar pasakiška, konkreti ar abstrakti, natūrali ar dirbtinė, žmonių ar daiktų, gamtos ar kultūrinė ir t. t. Kiekviena erdvė turi savo gyventojus ir savo elgesio taisykles.
87. **Esė** – tekstas, kuriam būdingas mokslinio, publicistinio ir meninio stiliaus elementų jungimas. Nors esė struktūra gana laisva, tačiau vis dėlto būtinos tokios dalys: įžanga (problemos kėlimas, suintrigavimas), temos plėtojimas (problemos skaidymas dalimis, argumentacija, jos parėmimas citatomis, vaizdiniais), išvados (pagrindinis akcentas). S. Parulskio, S. Gedos kūriniai.
88. **Eufemizmas** – žodis ar posakis, vartojamas šiuurkščiam ar nešvankiam žodžiui, posakiui pakeisti: velnias – nelabasis, gyvatė – piktoji.
89. **Ezopinė kalba** – perkeltinių prasmų stilistika, užšifruojanti priešingą esamam režimui idėjas metaforų, aluzijų, parafrazių priemonėmis bei nutylėjimo pauzėmis, konstruojanti dvilypį kūrinio planą, aiškų visuomenei ir neįkandamą cenzūrai. Būdinga totalitarizmo šalių literatūroms.
90. **Fabula** – nuoseklus kūrinyje vaizduojamų įvykių išdėstymas. Ji sudaro siužeto pagrindą (kartais su juo sutampa).
91. **Feminizmas** – judėjimų dėl politinio, socialinio, kultūrinio moters statuso pakeitimo visuma. Išskiriamas liberalusis, marksistinis, egzistencinis, radikalusis, postmodernusis, postkolonijinis, ekofeminizmas ir t. t. Juos vienija moterų subordinacijos pripažinimas ir siekimas ją panaikinti.
92. **Figūriniai tekstai** – tekstai, grafiškai išdėstyti taip, kad igytų tam tikrus vizualiai suvokiamus pavidalus, primenančius realių ar simbolinių objektų (piramidės, obelisko, rombo, žvaigždės, kryžiaus, bažnyčios ir kt.) siluetus.
93. **Filosofinė lyrika** – lyrikos tipas, pagrįstas pasaulėžiūros problemomis, vadinamosiomis „amžinomomis temomis“, mąstymo, įsimąstymo, apmąstymo kalbinėmis procedūromis, siekiančiomis apibendrinimo. Vadinama ir kitais terminais: idėjų lyrika, reflekyvinė lyrika, intelektualinė lyrika, minties lyrika, metafizinė lyrika. V. Mačernio tekstai.
94. **Finalas** – paskutinė, baigiamoji scena draminiame veiksmė.
95. **Frazeologizmas** – pastovus vientisos reikšmės vaizdingas žodžių junginys:
lupti vėžius – gėdytis, nukabinti nosį – nusiminti, prikąsti liežuvį – nutilti.
96. **Futurizmas** – avangardinė XX a. pr. meno srovė, neigusi praeities kultūrą, skelbusi technikos kultūrą.
97. **Garsažodžiai** – žodžiai, tiesiogiai perteikiantys garsus: *trakšt – trakštelėti, cypt – cyptelėti, gaga – gagenti*
98. **Giesmė** – eiliuotas kūrinys, bažnytinės liturgijos dalis, vienas iš bažnytinės literatūros žanrų. Dažniausiai skirtas vokaliniam atlikimui (solo, choro, pritariant instrumentais) bažnyčioje per pamaldas arba atliekant įvairias apeigas tiek bažnyčioje, tiek už jos. Eiliuotas epinis kūrinys, poema arba jos dalis (pvz., M. Husoviano *Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę*, 1523; Baranausko *Kelionė Petaburkan*). Kartais eilėraščio sinonimas (pvz., Strazdo „Giesmė apie siratas“).
99. **Giesmynas** – religinių giesmių rinkinys, kuriame spausdinami giesmių tekstai su melodijomis arba be jų.
100. **Groteskas** – vaizdavimo būdas, pagrįstas netikėtais grožio ir bjaurumo, juoko ir baisumo, tikrovės ir fantazijos deriniais.
101. **Hegzametras** – metrinio eilavimo forma, kai eilutė susideda iš šešių pėdų:
Vyrą pašlovinki, Mūza, || per negandus ėjusį drąsiai, ||
Vėtrų blaškytą ilgai, || kai šventąją Troją išgriovė. ||
Daugio žmonių miestus jis aplankė, || jų papročius matė ||
Ir vandenynuos plačiuos || su pavojumi rungės ne kartą ||
Dėlei gyvybės savos || ir dėl bendražygių grįžimo. || (Homeras)
102. **Herojinis epas** – plačios apimties kūrinys, dažniausiai eiliuotas, bylojantis legendinių arba istorinių herojų žygius svarbiu tautai istorinių lūžių laikotarpiu („Rolando giesmė“).
103. **Himnas** – poezijos žanras, iškilminga giesmė.
104. **Hiperbolė** – posakis, kuriuo nepaprastai perdedama, siekiant didesnio įspūdžio:
Nenusileis nė per aguonos grūdą. (fl)
- Šimtą kartų reikės sakyti? (šnek.)
105. **Homonimai** – žodžiai, vienodai skambantys, bet skirtingos reikšmės: kasa (plauku), kasa (parduotuvėje).

106. **Humoras** – palankus, neįžeidžiantis pajuokimas; pajuokavimas, pašaipa. Kartais rašytojas, pajuokaudamas apie visiems šventus ar neliečiamus dalykus siekia meninių tikslų, nori labiau paveikti skaitytoją (suiriguoti, sugluminti ar priversti susimąstyti).
107. **Humoreska** – literatūros žanras, kuriam priskiriami trumpi komiški kūriniai, paprastai parašyti proza.
108. **Idėja (pagrindinė mintis)** – vadovaujamoji kurio nors darbo mintis, pagrindinė veikalo mintis (kaip tą reiškinį vertina, ką laiko reikšminga, kas gerai arba kas darytina, kad būtų gerai). Idėjų kūrinys gali būti ne viena: pagrindinė ir šalutinės. Idėjos nėra vien racionalus dalykas, jos dažnai susijusios su tam tikru emociniu nusiteikimu: pritarimu, simpatija, susižavėjimu ar pašaipa, panieka, įtūžiu ir pan.
109. **Idilė (pastoralė, bukolika)** – nedidelis lyrinio aprašomojo pobūdžio, giedros nuotaikos kūrinys, vaizduojantis kaimo buitį, gamtą, meilę.
110. **Idioma** – pastovus, vaizdingas žodžių junginys, kurio reikšmė nesutampa su atskirai paimtų dėmenų reikšmėmis: *dėti į akį – miegoti, griežti dantį – niršti, molio Motiejus – apsilėdėlis*.
111. **Impresionizmas** – meno srovė, atsiradusi XIX a. II pusėje prancūzų tapyboje; įteisino tiesioginį regimąjį įspūdį, trumpalaikių pojūčių fiksavimą, subtilius spalvų niuansus, fragmentišką kompoziciją, pagrįstą iracionaliu mąstymu ir improvizuota melodika.
112. **Interpretacija** – prasmės aiškinimas; meno kūrinio savotiškas atlikimas.
113. **Interviu** – XX a. spaudoje, radijuje ir televizijoje paplitusi komunikacijos forma, tampanti savarankišku publicistikos bei literatūros žanru.
114. **Intonacija** – žmogaus kalbos tonas, kurį nulemia balso pakėlimo ir nuleidimo kaitaliojimas.
115. **Intriga** – siužetinio kūrinio struktūros elementas: prieštarinių veiksmo aplinkybių susikirtimas ir aktyvi (dažniausiai slapta) priešišku veikėjų veikla, kuri lemia veiksmo eigos posūkius ir žadina skaitytojo susidomėjimą, smalsumą.
116. **Inversija** – įprastinės žodžių tvarkos keitimas sakinyje, norint stilistiškai išskirti bei pabrėžti vieną ar kitą jo dalį:
*Krūmus ir girias linksmas jau giltinė suka,
Ir grožybes jų gaišin draskydama vėtra.* (K. Donelaitis)
117. **Istorinis romanas** – specifinis romano tipas, susiformavęs romantizmo epochoje.
118. **Išvardijimas** – stilistiniais tikslais vartojamų vienuolikos sakinių dalių arba vienuolikos sakinių eilė. Suteikia kalbai konkretumo, turtinumo. Ši priemonė būdinga tautosakai, ypač herojiniam epui. Naudojant išvardijimą, pasakojimas tampa ramus, lėtas:
*Kas dirvas užartų, sėtų bei nuvalytų,
Kas grūdėlius iškultų ir parduot nuvažiuotų,
Kad nei Lauro, nei dosningo Krizo nebūtų.* (K. Donelaitis)
119. **Ironija** – paslėpta sąmojinga pašaipa, pasityčiojimas. Tai yra komiško forma, kuri pasakymui suteikia priešingą reikšmę. Ironija visada siejasi su apsimetimu: paliekama galimybė jos neįžvelgti ir pasakymą suprasti tiesiogiai.
120. **Kalambūras** – žodžių žaismas, pagrįstas tik garsinių jų panašumu: *Boba už liežuvį gausi per liežuvį.* (P. Cvirka)
121. **Katarsis** – vidinių konfliktų, įtampos sumažinimas juos išgyvenus (ypač per meną).
122. **Klasicizmas** – sekimas Antikos graikų ir romėnų literatūra kaip tobulumo etalonu. Plačiaja prasme – Europos literatūrų raidos epocha, prasidėjusi Renesansu ir trukusi iki romantizmo. Tarpiniai šios raidos etapai: Barokas (XVII a.), Klasicizmas siaurąja prasme (XVIII a.), rokokas (XIX a. I p.). Etapai be griežtesnių ribų, susipynę, įvairuojantys pagal šalis.
123. **Klasikas** – pasižymėjęs, pripažintas meno, mokslo veikėjas.
124. **Koloritas** – spalvingumas, savitumas.
125. **Komedija** – dramos žanras, kuriame juokingai vaizduojamos žmonių ir visuomenės ydos, smerktini papročiai.
126. **Komentaras** – kūrinio arba atskirų jo vietų bei frazių aiškinimas.
127. **Komiksas** – gausiai iliustruotas, nuotykinis humoristinis pasakojimas, kurį sudaro serija siužetinių piešinių su minimalios apimties dialogų tekstu.
128. **Kompozicija** – kūrinio sandara, jo sudaromųjų dalių išdėstymas, įvykių išdėstymo tvarka. Pirmiausia tai išorinė kūrinio pusė: dramos suskirstytos veiksmis, prozos kūriniai – dalimis, skyriais, pastraipomis, poezijos – posmais (strofomis). Grupavimas apima ne tik išorinę teksto sandarą, bet ir patį vaizduojamąjį pasaulį. Pagal elementų jungimo laipsnį skiriama uždara ir atvira kompozicija. Uždara vadinama tokia, kurios elementai tvirtai tarpusavyje sujungti, o kūrinio pradžia ir pabaiga aiškiai pabrėžiama. Jei pradžioje ir pabaigoje pasikartoja tas pats sakiny, tokia kompozicija vadinama žiedine. Atvirai kompozicijai būdingas fragmentiškumas, jungčių laisvumas. Kūrinys pradedamas ir baigiamas taip, jog atrodo tartum visumos dalis. Jis dažniausiai baigiasi abejojimo, klausimo, nutylėjimo intonacija.
129. **Konfliktas** – veiksmą plėtojanti priešingybų kova.
130. **Kontekstas** – teksto ištrauka, iš kurios tiksliai suprantama į ją įeinančio žodžio arba sakinio reikšmė. Kontekstas yra teksto aplinka. Juo tikriname prielaidas, ką reiškia vienas ar kitas įvaizdis. Autoriaus vieta tarp kitų (panašiu, skirtingu) kūrėjų; kūrinio (knygos, rinkinio) vieta tarp kitų to autoriaus kūrinių (knygų, rinkinių).
131. **Kontrastas** – ryškus priešingumas, priešingybė.
132. **Kreipinys** – žodis ar junginys, kuriuo kreipiamasi.
133. **Kulminacija** – didžiausio įtempimo, pakilimo momentas kūrinys.
134. **Kupletas** – juokingo turinio daina, atliekama estradoje ar operetėje, su pasikartojančiu priedainiu.
135. **Laikas** – tai veiksmo trukmė. Jis gali lėkti žaibiškai ir slinkti labai lėtai, gali ir visai sustoti. Laikas gali būti istorinis (realus) arba mitinis (pasakiškas, sakmiškas). Mitinis laikas sukasi ratu (metų ciklas), o istorinis juda tiesia linija (istoriniai įvykiai) iš praeities į dabartį. Jei pasakotojas sugrįžta į praeitį, tai retrospektyvus vaizdavimas.
136. **Laipsniavimas** – tai žodžių ar sakinių išvardijimas tokia seka, kuri kelia stiprėjimo ar silpnėjimo įspūdį:
*Kur jūsų paukščiai, paukšteliai, paukštytės,
Katrų čiuilbančių taip ramu klausytis?* (A. Baranauskas)
137. **Laisvosios eilės (verlibras)** – eiliavimas be aiškaus metro.
138. **Laiškas** – seniausia žmonių bendravimo raštu forma, žinoma nuo XVIII a. pr. Kr. Egipte, susikūrusi savo etiką ir stilistiką, svyruojančią nuo oficialaus pranešimo iki intymaus tono.
139. **Lakonizmas** – minčių išdėstymo trumpumas, aiškumas, glaustumas.
140. **Legenda** – pasakojamasis mitinis ar religinio siužeto literatūros arba tautosakos kūrinys.
141. **Leitmotyvas** – pagrindinė mintis, dažnai kartojama ir pabrėžiama.
142. **Libretas** – operos, operetės žodžiai (tekstas); baleto veiksmo aprašymas.
143. **Lyrika** – poezija, reiškianti autoriaus išgyvenimus, mintis, jausmus.
144. **Lyrinis „aš“ (lyrinis subjektas, o ne veikėjas ar herojus!)** – lyrinėje poezijoje asmuo, kurio išgyvenimai, mintys ir jausmai pavaizduoti eilėraštyje ir kurio vardu kūrinys parašytas. Lyrinis „aš“ nėra kūrinio autorius!
145. **Lyrinis vyksmas** (ne veiksmas!) – išgyvenimo raida, vaizdų ir minčių kaita. Lyrinis vyksmas – eilėraščio kompozicijos pagrindas.

146. **Litanija** – malda su pasikartojančiais kreipiniais.
147. **Literatūros kūrinio herojus** – ryškių charakterio ir elgesio bruožų grožinės literatūros kūrinio veikėjas, atitinkamai susijęs su kitais vaizduojamais kūrinyje veikėjais ir gyvenimo reiškiniiais.
148. **Literatūros manifestas** – idėjinių ir estetinių principų deklaracija, skelbiama besiformuojančios naujos srovės, judėjimo ar grupės vardu („Keturių vėjų“ sąjūdžio manifestas).
149. **Litotė** – vaizduojamojo dalyko sumažinimas, sumenkinimas:
*Atriekė riekelę,
 Kaip klevo lakštelį...*
150. **Meditacinė lyrika** – apmąstymo dominavimas, visuomeninių klausimų sąsajos su žmogaus elgesio motyvais, sąžine (Maironio tekstai).
151. **Melodrama** – dramatis kūrinys, kuriam būdinga aštri, tiesioginė gėrio ir blogio priešprieša, sentimentalumas, dinamiška, kupina efektingų posūkių fabula.
152. **Meninė tikrovė** – grožiniame kūrinyje aprašomi dalykai.
153. **Metafora** – tropas, grindžiamas kokiu nors panašumu, paslėptas palyginimas.
 Minija čia daro *alkūnę*. Ant gyvenvietės *nusileido* naktis. Toliau už miško *baubė* ir dundėjo patrankos.
154. **Metonimija** – tropas, kai reikšmė perkeliama remiantis loginiais daiktų ryšiais (vietos, priežasties – pasekmės, dalies – visumos it t. t.). Tai sudėtingos sąvokos keitimas paprasta, konkrečia: dažniausiai vietoj visumos pasakoma dalis. *Gerves* padangėj girdėjau. Subangavo sujudo visa *aiškštė*.
155. **Metraštis** – chronologinis įvykių aprašymas.
156. **Miniatiūra** – mažos apimties literatūros, muzikos ar scenos kūrinys.
157. **Mįslės** – tautosakos rūšis, grupinių išminties ir sąmojo varžybų bei pramogavimo forma. Kiekviena mįslė susideda iš dviejų dalių: 1) vieno, kartais kelių sakinių apimties teiginio, dažniausiai vaizdingo ir ekspresyvaus, koduojančio vieną ar kelis daiktus ar reiškinius, kuriuos reikia atspėti, ir 2) spėjimo, dekoduojančio teiginyje užslėptą mintį. Koduoja (užmena) vienas asmuo, dekoduoja (įmena) – kitas.
158. **Misterija** – dramos veikalas bibline arba tautos likimo tema.
159. **Mistifikacija** – sąmoningas ir išradingas klaidinimas, apgaulinėjimas.
160. **Mitas** – senovinis fantastinis pasakojimas apie antgamtinės būtybes, legendinius didvyrius ir pan.
161. **Modernizmas** – XIX a. II pusės – XX a. naujoviškų meno kryptių teorija ir praktika, sukūrusi estetinių kriterijų, komponavimo ir stilistikos sistemą, kuri neigė tikrovės atspindėjimo funkciją, formavo kūrinį iš įvairių subloginio mąstymo lyčių, skelbė meno autonomijos šūkius, pradžioj turėjusius antiburžuazinio protesto, vėliau estetizmo reikšmę.
162. **Monografija** – mokslinis veikalas, skirtas išsamiam vienos temos, problemos, vieno autoriaus gyvenimo ir kūrybos tyrinėjimui.
163. **Monologas** – vieno veikėjo kalba, sakoma sau, kitiems veikėjams arba žiūrovams.
164. **Motyvas** – skatinamoji priežastis, veiksnys; veikimo pagrindas; mažiausias meno veikalo turinio, prasmės vienetas.
165. **Natūralizmas** – meno kryptis, siekianti fotografinio tikrovės kopijavimo.
166. **Nekrologas** – trumpas ar ilgesnis tekstas žmogaus mirties proga, apibūdinantis velionio gyvenimą, nusakantis jo reikšmę visuomenei bei kultūrai.
167. **Neoklasicizmas** – literatūros ir meno kryptis; iškilio XX a. 3-iajame deš., užsibrėžusi paneigti šizofrenišką asmenybę, įsitvirtinusią modernistiniame mene, ir su praeities menine kultūra atkurti ryšį, kurį bandė nutraukti maištaujantys avangardistai.
168. **Neologizmas** – naujas žodis naujam gyvenimo reiškiniui arba sąvokai; paties autoriaus sukurtas žodis (Žukausko žodis *mėnulybė*).
169. **Neoromantizmas** – terminas, dažniausiai vartojamas apibūdinti 1890-1920 antipozityvistinėms kūrybos kryptims, kritikuojančioms racionalizmą ir natūralizmą. Juo nusakomas literatūros, įgijusios realizmo ir modernizmo patirties, grįžimas prie romantizmo estetikos.
170. **Nihilizmas** – nusistovėjusių sąvokų, principų, tradicijų, pažiūrų neigimas, nekeltiant nieko teigiamo.
171. **Novelė** – trumpas prozos kūrinys, vaizduojantis vieną įvykį, pasižymintis vieninga veiksmo kryptimi, didėjančia įtampa ir efektinga pabaiga. Nuo panašios epinės formos – apsakymo – skiriasi griežtesne struktūra. Dažnai šie žanriniai giminaičiai tapatinami, nors pripažįstama, kad apsakymas – daugiau „pasakojimas“, novelė – „konstrukcija“. Galima sakyti, jog veiksmas koncentruojamas į vieną veikėją ar net epizodą.
172. **Nuotykinė literatūra** – pasakojamosios literatūros rūšis su greitai besivystančiu veiksmu, kurį sudaro daugiau arba mažiau atsitiktinių įvykių grandinė.
173. **Nutylėjimas** – stilistinę paskirtį turintis staigus kalbos nutraukimas, paliekant pačiam skaitytojui suvokti, kas nepasakota.
 – *Mykoliuk, aš išteku... – pagaliau tarė Severja, lyg pirmą kartą pranešdama šią naujieną. Ir pabaigė: – Už Geišės, į Saveikius...*
 – *Išteki... Už Geišės... [Saveikius... – dusliu aidu pakartojo tai Mykoliukas nesavomis, užtirusiomis lūpomis.*
174. **Odė** – iškilmingo pobūdžio eilėraštis, sukurtas įvykiui ar asmeniui pagerbti.
175. **Oksimoronas** – junginys žodžių, kurių reikšmės prieštarauja viena kitai:
*Skambi tyla; kartus džiaugsmas.
 Kartais, sako, labai sveika sirgti.*
176. **Onomatopėja** – poetinė priemonė - gamtos garsų pamėgdžiojimas.
*Egį antys „pry!“ „pry!“ „pry!“ priskridę į liūną... (A. Baranuskas)
 Gegutė kukuoja „ku-kū“ miške... (Maironis)
 Kalvėje žarijos dega –
 Žū, žū, žū! (T. Tilvytis)*
177. **Opozicija** – grožinės literatūros kūrinio garsų, žodžių, vaizdų, scenų, veikėjų paveikslų, charakterių priešprieša, lemianti formos raiškumą ir turinio prasmingumą.
178. **Oracija** – iškilminga, paprastai humoristinė apeiginė kalba.
179. **Padavimas** – pasakojamosios tautosakos žanras, kurio kūrinuose meniniais vaizdais aiškinama gamtos ir istorijos paminklų kilmė, pasakojama apie praeities įvykius, siejamus su ypatingomis vietomis arba su mitinių protėvių bei istorinių asmenybių veikla.
180. **Pakartojimas** – žodžių, junginių ar sakinių kartojimas, siekiant emocinio poveikio:
*Aš kaltinu – visus, visus, visus,
 Išmokusius lietuvį nuolankumo! (Just. Marcinkevičius)*
181. **Palyginimas** – dviejų dalykų vaizdingas sugretinimas:
*Žvilga plieskia rasa
 Lyg sidabro karoliai. (A. Baltakis)*
182. **Pamokslas** – krikščionių bažnytinės literatūros žanras.
183. **Panegirika** – aukšto stiliaus šlovinamoji kalba, prozos kūrinys, eilėraštis.

184. **Parabolė** – pasakėčiai gimininga pasakojimo forma, užbaigianti tam tikro atsitikimo istoriją pamokančiomis religinio, filosofinio, moralinio turinio išvadomis.
185. **Paradoksas** – stulbinantis kūrinys, priešingas paplitusiems įsitikinimams, suplakantis į viena tai, kas akivaizdu, su tuo, kas prieštarauja sveikam protui. Prozos, poezijos, dramos stilistinė priemonė, gimininga aforizmui:
Tiesiog – arčiau, aplink – greičiau. (flk.)
Kiek yra dalykų, kurių nėra, ir nieko nuostabaus. (J. Grušas)
186. **Paralelizmas** – dviejų reiškinų sugretinimas, pavaizduojant juos lygiagrečiai. Jis artimas palyginimui, tik čia tartum brėžiamos dvi lygiagrečios linijos.
Oi, pūtė pūtė
Šiaurus vėjelis,
Oi, barė barė
Mane tėvelis.
187. **Parodija** – sekimas kuriuo nors meno kūriniu, išlaikant pastarojo išorinę formą ir toną, siekiant kitų tikslų.
188. **Pasaka** – viena pasakojamosios literatūros rūšių: prozinis arba – rečiau – eiliuotas kūrinys, kuriame pasakojama apie išgalvotus, kartais fantastinio pobūdžio įvykius.
189. **Pasakėčia** – trumpas alegorinės formos didaktinis arba satyrinis prozos ar dažniau poezijos kūrinys.
190. **Pasakojamoji (naratyvinė) lyrika** – lyrika, turinti epiškumo bruožų: vaizdo, įvykio, peizažo, fabulos užuomazgų.
191. **Pasakojimas** – tautosakos žanras, priklausantis sakmių rūšiai; siužetiniai ar nesiužetiniai kūrinių, kuriuose vaizduojami atmintini ar keisti praeities įvykiai, žymūs ar gyvenimo būdu išsiskiriantys žmonės; literatūros žanras, imituojantis šnekamojoje kalboje susiklosčiusias naracijos formas.
192. **Pasakotojas** – asmuo, kuris pasakoja arba kurio vardu pasakojama literatūros kūrinyje. Pasakotojas gali būti stebėtojas, veikėjas arba lėmėjas. Kartais jis būna visai žinis, kartais naivus, kartais apsimetinėjantis ar net apgaulinėjantis.
193. **Pastraipa** – teksto dalis nuo vienos naujos eilutės iki kitos (rišli sakinių grupė, siejama temos ir vienos pagrindinės minties).
194. **Patarlė, priežodis** – sakinio (patarlė) arba frazės (priežodis) apimties pastovus žodžių junginys.
195. **Pegasas** – poetinio įkvėpimo, poetinės kūrybos simbolis (žirgas su sparnais).
196. **Peizažas** – gamtos vaizdai meno kūrinyje.
197. **Perifrazė** – tikrojo pavadinimo pakeitimas aprašomuoju nusakymu: *Būrų dainius* (Kristijonas Donelaitis), *Lietuvos upių tėvas* (Nemunas).
198. **Periodas** – ilgas, sudėtingas sakinytis, ryškios pauzės padalytas į kelias dalis, kurios tariamos pakeliant ir nuleidžiant balsą (V. Krėvės sakiniai „Dainavos šalies senų žmonių padavimuose“).
199. **Perkėlimas** – ryškus metro ir sintaksės nesutapimas, pabrėžta metroritminės ir sintaksinės pauzės konfrontacija (pradėto sakinio nukėlimas į kitą eilutę arba jo užbaigimas kitos eilutės viduje):
Ant sidabrinės jos galvos
Uždėjo skausmas sunkią ranką.
Pavasariai sugrįžta. Ant kalvos
Žolė žaliuoja. Paukščiai renkas. (S. Nėris)
200. **Personažas** – kūrinio veikėjas, kuris neturi įtakos įvykių eigai.
201. **Personifikacija** – tropas, kur negyvam suteikiami gyvo požymiai:
Kur lygūs laukai, snaudžia tamsūs miškai. (Maironis)
Akmenėlis turi šaltą širdį. (S. Nėris)
202. **Pjesė** – rimto (bet ne tragiško) konflikto dramos kūrinys.
203. **Poema** – eiliuotas pasakojamojo pobūdžio kūrinys, grindžiamas fabula ir charakteriais, arba didesnis lyrinis kūrinys, paremtas poeto vidinių išgyvenimų grandine (K. Donelaitis „Metai“).
204. **Poezija** – eiliuota grožinė literatūra.
205. **Portretas** – veikėjo išorės aprašymas literatūroje.
206. **Posmas (strofa)** – dainos ar eilėraščio dalis, apimanti vienodą eilučių skaičių.
207. **Postmodernizmas** – užsimezgė XX a. 6-ajame deš. JAV architektūroje, dailėje, muzikoje, teatre, literatūroje, ženklindamas šimtmetį gyvavusių modernizmo krypčių, ypač avangardizmo, išsekimą, arba, kitų nuomone, trečiąją jo fazę.
208. **Potekstė** – neverbalizuotas kūrinio prasmų laukas, grindžiamas estetinė nuostata: neišsakyta ligi galo mintis daro didesnį įspūdį, negu ligi galo atskleista.
209. **Priedainis (refrenas)** – eilutė arba eilučių derinys, besikartojas dainoje po kiekvieno kupletu.
210. **Problema** – koki klausimą tekste rašytojas kelia, sprendžia, gvildena kūrinyje.
211. **Problematika** – kūrinio problemų visuma.
212. **Prologas** – įžanginė kūrinio dalis, įvykiai iki užuomazgos, kūrinio pristatymas.
213. **Prototipas** – realus asmuo, panaudotas meno kūrinio veikėjui kurti.
214. **Proza** – grožinės literatūros kūrinys, parašytas paprasta, laisvos konstrukcijos, o ne ritmine, eiliuota kalba.
215. **Psalmė** – hebrajų religinė giesmė ir krikščionių įvairių bažnyčių liturgijos dalis; poetinis kūrinys atgailos ir skundo, padėkos ir šlovinimo motyvais, psalminė stilizacija.
216. **Psalmynas** – psalmių knyga, priklausanti kanoniniam ST tekstui, įeinanti į visos Biblijos sudėtį, dar vadinama Dovydo psalmių rinkiniu. Jį sudaro 150 psalmių.
217. **Pseudonimas** – slapyvardis, netikras, išgalvotas asmenvardis, vartojamas vietoj tikrosios pavardės.
218. **Psichologizmas, psichologinė analizė** – literatūros (dažniausiai prozos ir dramaturgijos) meninė struktūra veikėjų vidaus pasauliui atskleisti ir per jį reikšti autoriaus koncepciją.
219. **Publicistika** – literatūros ir žurnalistikos (plačiąja prasme – raštijos ir žiniasklaidos) rūšis, aprėpianti aktualios politinės, socialinės, kultūrinės tematikos kūrinius.
220. **Rapsodas** – senovės graikų keliaujantis dainius-pasakotojas, kuris, pritardamas lyra, dainuodavo liaudies pasakojimus apie legendinius didvyrius ir dievus, Homero „Iliados“ ir „Odisejos“ giesmes ir kt.
221. **Rauda** – apeiginis tautosakos kūrinys, atliekamas liūdnavais netekties momentais.
222. **Realizmas** – meno kryptis, siekianti vaizduoti tikrovę tokią, kokia ji yra (Žemaitė)
223. **Recenzija** – kritinis grožinio, mokslinio kūrinio, spektaklio, filmo ar projekto įvertinimas.
224. **Refleksija** – savo psichikos stebėjimas ir apmąstymas.
225. **Remarka** – dramos veikale autoriaus pastaba aktoriumi, režisieriumi, skaitytojui.
226. **Renesansas** – Europos kultūros ir meno raidos epocha, apimanti XV-XVI a.

227. **Replika** – trumpas atsakymas kalbėtojui, prieštaravimas, atkirtis.
228. **Retorika** – iškalbos teorija, menas įtikinti diskursu.
229. **Retorinis klausimas** – klausiamasis sakiny, kuris nereikalauja atsakymo, o tik išreiškia emocingą teigimą arba neigimą.
*Mes surukę diedai, mes gi kuproti nabagai,
 Mes taipjau, kaip jūs, ant ūlyčių šokinėjom
 Ir taipjau, kaip jūs, savo jauną vasarą šventėm.
 Ar tikėjomės, sulaukę rudenį kumpą,
 Taip ūmai nusidovyt irgi pablogt taip greitai?* (K. Donelaitis)
230. **Retorinis kreipinys** – posakis, kurį sudaro kreipimasis į nesantį asmenį kaip esantį arba į negyvą daiktą kaip gyvą būtybę.
*Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventęs!
 Sveiks ir tu, žmogau, sulaukęs vasarą miela!* (K. Donelaitis)
231. **Retorinis sušukimas** – šaukiamasis sakiny, kuris ypač emocingai išreiškia mintį.
*Ak, kiek butų jis, taip dūkdam, jau pagadino,
 Ak, kiek girių bei kalnų jis parmetė pernai!* (K. Donelaitis)
232. **Retrospektyva** – tai žvilgsnis į praeitį. Tai meninio vaizdavimo būdas, praeities įvykius atkeliantis į dabartį. Ji padeda išryškinti svarbiausius motyvus, atskirti esminius dalykus nuo neesminių, suformuluoti kūrinio mintį.
233. **Rimas** – kalbos garsų sąskambis. Toks rimas pasitaiko prozoje, pasakojamojoje ir smulkiojoje tautosakoje (mįslėse, priežodžiuose, patarlėse), posakiuose bei frazeologizmuose.
Gėda – ne dūmai, akių neišėda. Kieno vežime sėdi, to ir giesmę giedi. Kaip moku, taip šoku. Liežuvio sauso niekas neklauso. Kieno galia, to ir valia. Dviejų ar kelių eilėraščio eilučių pabaigos sąskambis, pabrėžiantis eilių ritmą.
234. **Romanas** – didelės apimties, laisvos struktūros epinis kūrinys, kuriame vaizduojami žmogaus gyvenimo vingiai, problemos, istorijos plačiame, įvairiapusiškame gyvenimo kontekste. Romanui būdinga daug veikėjų, ilgas veiksmo laikas, įvairios veiksmo vietos, tačiau šie dalykai nėra privalomi (pavyzdžiui, visai įmanomas romanus, kurio veiksmas vyksta vieną dieną, tačiau vis grįžtama į prisiminimus). Romanai yra tokie individualūs ir skirtingi, jog šį žanrą apibrėžti labai sunku. Romanų tipai: socialinis, buitinis, psichologinis, nuotykių, detektyvinis, kelionių, fantastinis ir t. t.
235. **Romansas** – nedidelis lyrinis eilėraštis, skiriamas trumpalaikėms nuotakoms, meilės išgyvenimams, tinkamas dainuoti solo, pritariant instrumentui.
*Vasara buvo... Jūra kvatojo.
 Buvo saulutė – buvo draugai.
 Dabar tu vienas. Eini, sustoji...
 Tarsi paklydai ar pavargai.*
- Eini, sustoji... Skundžias alėjos,
 Kaip jos nemėgsta drėgno rudens.
 Klausais: gal meilė pamario vėjuos
 Balta žuvėdra pasivaidens...* (S. Nėris. Kaip ir tas vėjas)
236. **Romantizmas** – meno kryptis, kuriai būdingas maištas prieš tikrovę, kilnių idealų, jausmo, svajonės kėlimas, individo ir tautos savitumo bei laisvės pabrėžimas.
237. **Sakmė** – pasakojamosios tautosakos kūrinys, kuriame aiškinama pasaulio ir gamtos reiškinių kilmė, vaizduojamas žmogaus susidūrimas su mitinėmis būtybėmis.
238. **Samprotavimas** – tai įvairūs apibendrinimai, apmąstymai, kuriuose įvertinami veikėjų poelgiai bei išgyvenimai. Samprotavimai yra grindžiami argumentais.
239. **Sarkazmas** – aštri ironija, piktas juokas, siekiantis pažeminti, įžeisti. Tai labai stiprus ginklas, dažniausiai pasitelkiamas, kai reikia kovoti su daug stipresniu priešininku. Yra sakoma, jog esama dalykų, apie kuriuos nejuokaujama. Tai mirtis, religija ir pan. Tačiau kartais rašytojas, pajuokaudamas apie visiems šventus ar neliečiamus dalykus siekia meninių tikslų, nori labiau paveikti skaitytoją (suirtriguoti, sugluminti ar priversti susimąstyti). Toks juokavimas yra vadinamas juoduoju humoru.
240. **Satyra** – kūrinys, kuriame smerkiami ir aštriai, piktai išjuokiami ydingi bruožai, reiškiniai.
241. **Scena** – teatro vaidinimo vieta; grožinėje literatūroje scena kartais vadinamas atskiras pasakojimo epizodas, veiksmo dalis pjesėje.
242. **Scenarijus** – kino ar televizijos filmo tekstas; koncerto, vaidinimo, šventės ar kitokio renginio planas.
243. **Sentencija** – trumpas, glaustas, tikslus pamokomasis posakis.
244. **Sentimentalizmas** – meno srovė, žmogaus esmė laikanti jausmą, natūralumą, atmetanti perdėtą racionalizmą ir klasicizmą.
245. **Simbolis** – tai ženklas, turintis kokią nors sutartinę, perkeltinę reikšmę. Simbolis visada yra paslaptingas, jo prasmės niekada negalima išaiškinti iki galo, traktuoti kaip vienareikšmę formulotę. Tai aukščiausias metaforos laipsnis, tačiau nuo jos simbolis skiriasi pastovesne reikšme ir dažnesnių kartojimusi (pvz., *ugnies, erelio, jūros* simboliai).
246. **Simbolizmas** – meno kryptis, sukilusi prieš tikrovės kopijavimą, išraišką grindusi intuityviai pasiekiamos paslaptingos reiškinų esmės simboliais.
247. **Sinonimas** – tos pačios arba artimos reikšmės žodis.
248. **Siurrealizmas** – XX a. meno srovė. Sąjūdis prasidėjo 1919 Prancūzijoje ir savaime iširo 1969. Siurrealizmas rėmėsi automatinio rašymo technika, atsitiktinumų logika, laisvu asociatyvių įvaizdžių sąryšiu. Estetikai būdingas erotizmas, juodasis humoras, fantastika.
249. **Siužetas** – įvykių seka, atskleidžianti veikėjų charakterius, sudaranti kūrinio turinį.
250. **Slengas** – žodžiai arba posakiai, vartojami tam tikrų profesijų arba visuomenės sluoksnių.
251. **Sonetas** – eilėraštis, sudarytas iš dviejų ketureilių ir dviejų trieilii posmelių (italų, prancūzų); trijų ketureilių ir vieno dveilii (anglų) (V. Mačernio, V. Šekspyro sonetai).
252. **Statika** – ramybės ar pusiausvyros būseną.
253. **Stilius** – išraiškos priemonių visuma, būdinga kuriai meno kryptčiai, sričiai, autoriui.
254. **Stilizacija** – toks rašymo būdas, kai į tam tikro konkretaus stiliaus kūrinį įvedami svetimo stiliaus elementai. Tai svetimo stiliaus sekimas, mėgdžiojimas. Stilizacija gali apimti visą kūrinį. Ji teikia raiškiai ekspresyvumo: autorius į savo stilių tarsi įskiepia svetimo stiliaus ypatybes ir normas.
- Iš didmiesčio nuklydus į snieguotą gūdų mišką,
 ji bėgo, nepalikdama pėdų, namo,
 kur begalės
 šaltinių tryško po ledu – po žodžiais negudrais...*

Ir Lietuva nustebė:

„Balta balta, kur dairais...“

255. **Tarmybė** – tarminis žodis ar posakis.

256. **Tautologija** – tai tos pačios sąvokos arba sprendimo pakartojimas kitais žodžiais, bendrašakniais arba skirtingai skambančiais.

Lįskit, žuvelės, **didelės**, **nemažos**.

Giedu **dainelę**, savo **giesmelę**, / Apie rūpesčius vargelius.

Vienas sako – šuo **baltas**, kitas sako – **kaip drobulė**.

257. **Tautosaka (folkloras)** – žodinė tautos (liaudies) kūryba.

258. **Tema** – pasakojimo objektas, gyvenimo medžiaga, kuri vaizduojama kūrinyje (apie ką kūrinyje kalbama, koks gyvenimo reiškinys aptariamas).

259. **Tematika** – kūrinio temų – pagrindinės ir šalutinių – visuma.

260. **Tezė** – teiginys, kurio teisingumas įrodinėjamas.

261. **Tragedija** – dramos kūrinys, kuriame vaizduojami nesutinkami gyvenimo konfliktai, pražudantys pagrindinius veikėjus.

262. **Tragikomedija** – dramos kūrinys, derinantis tragedijos ir komedijos ypatybes, pasižymintis juoko ir rimtumo ambivalentiškumu su vieno ar kito elemento persvara.

263. **Trilogija** – trys dramatiniai arba pasakomieji kūriniai, susiję tema ir kompozicija.

264. **Trioletas** – aštuonių eilučių eilėraštis, kurio ketvirtoji ir septintoji eilutės kartoja pirmąją, o aštuntoji – antrąją.

Žiūrim – krinta patylomis

Obelių žiedai.

Plaštakėlėmis baltomis

Žiūrim – krinta patylomis

Obelių žiedai.

Plaštakėlėmis baltomis,

265. **Tropas** – perkeltine reikšme vartojamas žodis ar posakis.

266. **Utopija** – neįvykdoma, nereali svajonė, fantazija.

267. **Užuomazga** – kūrinio siužeto pradžia, kai kyla konfliktas.

268. **Vaizdo kūrimo būdai** – yra du pagrindiniai vaizdo kūrimo būdai: realistinis ir sąlygiškas. Jei rašytojas nusprendžia kurti tikroviškumo iliuziją, tada jis pasakoja taip, „kaip gyvenime“. Fantastinį vaizdą valdo kiti dėsniai: dingsta logika, iškraipomos daiktų proporcijos, veikėjai įgyja neįprastų savybių. Netikroviškas vaizdavimas (fantastinis, alegorinis, groteskinis) vadinamas sąlygišku. Kai rašytojas nusprendžia viename kūrinyje derinti realistinį ir sąlygišką vaizdą, jam labai praverčia sapnas, nes veiksmas, vykstantis sapne, nepaklūsta realaus pasaulio dėsniams. Tačiau šiolaikiniame mene sąlygiškas vaizdas jau dažniausiai „nebevelkamas“ į sapno drabužėlių.

269. **Veikėjai** dažniausiai skirstomi į teigiamus ir neigiamus, bet gali būti visai kitoks skirstymo pagrindas, pavyzdžiui: realūs – fantastiniai veikėjai, žmonės – gyvūnai, vaikai – suaugusieji, asmenybė – minia. Analizuojant kūrinį, svarbu teisingai sugrupuoti veikėjus. Veikėjus gali charakterizuoti jų išvaizda, apranga, manieros, gestai, profesija, vardai ir pavardės, kalba, veiksmai, reakcija į įvykius, kitų veikėjų atsiliepimai. Itin išryškintas koks nors daiktas grožiniame tekste tampa detale, tai yra tam tikru raktu, padedančiu suvokti kūrinio prasmę.

270. **Veiksmas** – dramos kūrinio dalis. Neįmanomas be jo ir epas. Kai kurie tyrinėtojai veiksmo ieško (ir randa) ir lyrikos kūrinuose. Veiksmas gali būti išorinis ir vidinis. Kartais atrodo, jog išoriškai nieko nevyksta, tačiau intensyviai kinta žmogaus būseną, pažiūros ar charakteris. Tai bus vidinis veiksmas. Veiksmas susijęs su kolizija, nes yra vienintelis prieštaravimų sprendimo būdas.

271. **Veiksmo raida, eiga** – vienas po kito nutinkantys įvykiai, personažų poelgiai.

272. **Verlibras** – eiliavimas be aiškaus metro; eiliavimas – tarpinė grandis tarp eiliuotos (metrinės) ir prozinės kalbos.

273. **Vidinis monologas** – XX a. moderniosios prozos pasakojimo forma, įvedanti skaitytoją į personažo vidinę kalbą, adresuotą sau pačiam, kurianti estetišką iliuziją, kad personažo psichikos pulsavimai tiesiogiai, be autoriaus įsikišimo, formuoja kūrinio kompoziciją, ritmiką, intonacijas.

274. **Vietos koloritas** – buities smulkmenos, šnektos, peizažo ypatybės, būdingos vietai, kurioje vyksta grožinės literatūros kūrinio veiksmas.

275. **Vodevilis** – linksma, lengvo pramoginio turinio komedija su žaisminga, paradoksaliai netikėtos atomazgos fabula, kurioje dialogai paprastai kaitaliojami su muzika, šokiu, kupletais.

276. **Vulgarizmas** – storžieviškas žodis ar posakis.

277. **Žanras** – meno kūrinų skirstymo pagal sandaros ypatybes vienetas; pagrindinių literatūros rūšių – lyrikos, epo, dramos – smulkesnė padala, jungianti struktūriškai artimas kūrinų grupes.

278. **Žargonas** – kurios nors socialinės ar profesinės grupės kalba, kurioje apstu formų, žodžių, posakių, nesutinkančių su nacionalinės kalbos dėsniais ir normomis.

Žiūrim – krinta patylomis...

Rodos, sniego atkarpomis

Snigo tik andai, –

Žiūrim – krinta patylomis

Obelių žiedai... (Kazys Binkis)